

ORIGINALNI NAUČNI RAD
 DOI: 10.5937/reci2013099M
 UDC:
 821.111(73).09-31 Делило Д.

Nataša M. Milojević*

Univerzitet u Kragujevcu

Filološko-umetnički fakultet

***JA SAM NEKO KO BI TREBALO DA BUDE JA:
 IDENTITET (POST)HUMANOG SUBJEKTA U ROMANU
 NULA K DONA DE LILA***

Apstrakt: Smeštajući protagoniste romana *Nula K* u izolovani prostor koji figurira kao polazna tačka (re)konfigurisanja ljudske evolucije, De Lilo preispituje sam koncept identiteta humanog ali i posthumanog subjekta. Analizom romana u svetlu posthumanističkih postulata koji se pokazuju divergentnim i polivalentnim baš kao i sam posthumani subjekt, rad nastoji da preispita mesto identitetskog konstituisanja posthumanog subjekta, budući da sam narativ predočava i dva razučena poimanja savremenog subjekta. Preispitujući ulogu mašinskog elementa prilikom njegovog upliva u humano, rad ima za cilj da ukaže da tehnološki generisana otuđenost subjekata u stanju krioničke suspenzije ne mora nužno da otelovljuje posthumano stanje, već, budući da se zasniva na temeljima kartezijskih ostataka, ona iznova rekonstruiše hijerarhijski zasnovan sistem. Otuda se u umreženoj, besprekidnoj igri koju tvori potraga za obećanim jedinstvom identiteta, promalja začetak jedne posthumane svesti, koja se sa materijalnim okruženjem stapa ne kao bespolna i rastelovljena umrtvljena statua, već kao odveć živa, sveprožimajuća, telesna svest.

Ključne reči: posthumanizam, transhumanizam, identitet, Don de Lilo, *Nula K*.

* natasa.milojevic@outlook.com

Uvod

Kada Vitruvijanski čovek ustupi mesto kiborgu, granice bivaju rekonstruisane dematerijalizacijom tela koje posledično biva okarakterisano kao „informativni obrazac“¹ (Hayles, 1999, str. 2). Međutim, definicija posthumanog subjekta koja naglašava njegovu propustljivost dakako nije univerzalna, a postulati posthumanističke teorije, iako prividno ujedinjeni težnjom za iznalaženjem definicije ljudskog u trenutku upliva tehnološkog u društveno-ekonomski okvir, odražavaju razmimoilaženje, hibridnost i diverzitet, na taj način gotovo otelovljujući pluralitet posthumanog subjekta čija univerzalnost izmiče konstituisanju.

Posthumanizam, kakvog ga je Ihab Hasan najavio, a koji podrazumeva kraj mišljenju humanizma koje izranja iz kartezijskog poimanja čoveka kao racionalno utemeljene figure, konstituiše se na temeljima postmodernističkih, ali i poststrukturalističkih postulata o hibridnosti identiteta humanog subjekta i njegovom revidiranju u sklopu prethodno utemeljenih ideja o njegovoj homogenosti.

Naspram posthumanističkog mišljenja o prevrednovanju hijerarhijskih kategorija koje su doprinele konstituisanju čoveka kao centrirane figure u odnosu na drugog, čime je posledično humanistički subjekt bio vrednovan kao „onto-epistemološko primarno“² biće (Ferrando, 2018, str. 439) u odnosu na kategoriju neživog, animalnog, klasnog, rasnog i rodnog, uspostavlja se transhumanizam kao mišljenje naizgled dijametralno suprotno posthumanističkim postulatima.

Transhumanistička žudnja za evolutivnim napretkom humanog subjekta, koji bi služeći se tehnološkim dostignućima koja su mu na raspolaganju mogao da dosegne transcenciju izvan finitne forme života, tumači telo kao tačku začetka progressa koje u procesu upliva mašinskog treba odbaciti, jer je upravo zahvaljujući tehnologiji moguće „stremiti ka radikalnom produžetku života i digitalnoj besmrtnosti“³ (Ferrando, 2019, str. 35).

¹ “Informational pattern”.

² “Onto-epistemological primacy”.

³ “The strive toward radical life extension and digital immortality”.

Međutim, ako posthumanizam biva začet kao radikalno odbacivanje humanističkih vrednosti, gde namesto „celovitog, biološkog, samosvesnog i autonomnog“ nastupa identitet koji je „hibridan, nikad apsolutno prisutan [...] izvan binarnih opozicija“ (Živković, 2015, str. 14), transhumanizam se konstituiše gotovo kao produžena ruka prosvetiteljske humanističke vere u progres i razum, izgrađujući se otuda kao problematična forma posthumanističkog mišljenja upravo zbog odbacivanja kritičkog postupanja sa prosvetiteljskim vrednostima (Ferrando, 2019, str. 34).

Iako idejno utemeljen u humanističkoj tradiciji, transhumanizam ipak sa posthumanizmom deli promišljanje mogućnosti koevolucije mašinskog i humanog, ujedinjujući se otuda u okviru koncepta tehnogeneze, koji Ketrin Hejls sagleda kao neizbežan proces, budući da je tehnologija sastavni činilac čovekovog razvoja (Hayles, 2010, str. 216).

Implementiranjem tehnologije zarad konstituisanja *homo technicus*-a koji bi prevazišao telesna ograničenja produžavanjem životnog veka, transhumanistička teorija posthumano stanje poima kao ultimativni stadijum u evolutivnoj progresiji čoveka, čime donekle onesposobljava diferenciranje dveju škola mišljenja, uprkos razmimoilaženju kada je reč o idejnim utemeljenjima. Kritičkim ispitivanjem kontinuiteta koji se pripisuje transhumanističkim postulatima i humanističkoj tradiciji, Živković iznalazi ideje o postmodernističkoj koncepciji identiteta u središtu transhumanističkog mišljenja, čime zaključuje da transhumanizam zapravo instrumentalizuje humanističke ideje zarad „proizvođenja novih značenja pojmova kao što su transcencija, ljudska priroda i sloboda“ (Živković, 2014, str. 216).

Stoga, bilo da je kritički preispituje ili instrumentalizuje zarad subverzivne multiplikacije značenja, i posthumanistička ali i transhumanistička teorija podjednako se poigravaju sa humanističkom tradicijom, iznova otežavajući proces demistifikacije granica, čime istovremeno konstituišu kritički prostor koji nudi mogućnost transcencije ali i preispitivanja utemeljenih granica subjektiviteta.

Ako je nemoguće živeti izvan beskonačnog teksta (Bart, 1975, str. 48), ne predočava li De Lilo u romanu *Nula K* odveć poznato iskustvo anksioznog obitavanja u tehnološkoj utopiji, dok se u pozadini, smeštena u zgrade, bešumno odvija svekolika katastrofa? Krionička suspenzija koja finitno iskustvo smrti transformiše u proces dekonstruiše striktnu dihotomiju između života i smrti, ekstrapolirajući otuda i pitanje konstituisanja posthumanog subjekta u univerzum isprepletan tehnološki neostvarenim snovima transhumanih teoretičara sadašnjice. Preispitujući kompleksni odnos humanističke tradicije čija se utemeljenja grčevito održavaju u životu uprkos

posthumanističkoj tehnoutopiji o prevazilaženju telesnih ograničenja, De Lilo preispituje i konfiguraciju posthumanog subjekta, oživljavajući otuda i većitu post(trans)humanističku dilemu: jesmo li odveć posthumani?

De Lilov narativ otpočinje pristizanjem naratora romana, Džefrija Lokharta, u pustinju u Kazahstanu, kako bi se unutar tajnovitog zdanja Konvergencije susreo sa svojim ocem Rosom i njegovom terminalno obolelom suprugom Artis. Konvergencija koju okružuju sablasne, nepomične plastične prilike, ali i prozori koji kao da su projektovani „da se uvuku u sebe“ (De Lilo, 2016, str. 12) zadržavajući time svoju ekskluzivnost, predstavlja jedinstvenu tačku ostvarenja transhumanističkih ideala – večnog života. Naime, Konvergencija predstavlja zdanje koje nudi priliku dovoljno imućnom delu populacije da nakon smrti svoju telesnu formu prezervira zamrzavanjem, kako bi u trenutku kada tehnologija dovoljno uznapreduje privilegovani subjekti bili uspešno vraćeni u život. Uspešni biznismen, Ros, koji Džefa i njegovu majku napušta još u detinjstvu, jedan je od dobrotvora koji uporedo sa ulaganjem pozamašne svote novca u projekat krionizacije manifestuje i duboko uverenje u svetliju budućnost koju bi buđenje natčoveka moglo da iznedri. Jaz između napuštenog, nestabilnog i dezorijentisanog sina i oca koji se opredeljuje za prevremenu smrt unutar zdanja Konvergencije, biva dodatno produbljen Džefovim skepticizmom i nepoverenjem prema transhumanističkom projektu, otevljujući otuda i dva divergentna poimanja humanog subjekta.

De Lilovo preispitivanje granica humanog subjekta Erik Kofer pronalazi u narativnim postupcima nove generacije postmodernih pisaca koje označava kao „post-postmoderniste“ (Cofer, 2018, str. 461), a čiju naraciju odlikuje narativno uobličeno intenziviranog vida kapitalizma, odnosno neograničeni i apsolutni pristup subjekata materijalnoj stvarnosti. Preispitujući odnos postmodernizma, ali i njegovog mutiranog oblika post-postmodernizma, i posthumanizma, Kofer zaključuje da projekat Konvergencije odiše anti-humanističkim tendencijama. Međutim, iako Kofer prepoznaje odjeke transhumanizma i valorizovanja čoveka kao superiorne vrste u romanu, autor ipak zanemaruje preispitivanje Džefrijevog poimanja humanog savremenog subjekta, a koji prateći narativni razvoj romana implicira posthumanu svest u nastajanju. Čitajući De Lilov roman *Nula K* u svetlu Hajdegerove egzistencijalne analitike, Kahina Entegar i Amar Genduzi zaključuju da se krajnji poduhvat krioprezervacije okončava lišavanjem esencije humanog subjekta i njegovom potonjom neautentičnošću (Enteghar & Guendouzi, 2020, str. 1). Autori takođe prepoznaju De Lilovu sumnjičavost i nepoverljivost prema sablasnom transhumanističkom lišavanju identiteta u svrhu konstruisanja nove, superiornije vrste. Ipak, budući da svoje čitanje zasnivaju na koncepciji nepromenljivog, fiksiranog identiteta čijim se narušavanjem

eliminiraju i svaki vid individualnosti, autori zanemaruju Džefovo identitetsko neutemeljenje ali i beskrajnu jezičku igru u potrazi za nikada uhvatljivim totalnim značenjem.

De Lilov narativni univerzum odeljen u dve prostorne celine omogućava kako preispitivanje identitetskog začetka posthumanog subjekta u svetlu posthumanističkih i transhumanističkih paradigmi, tako i preispitivanje dva protivstavljena koncepta savremenog humanog subjekta u beznadežnoj potrazi za identitetskim utemeljenjem. Krionička suspenzija koja obećava susret sa suštinom bića konstituiše se kao pseudo-tehno-utopija u čijem liminalnom prostoru subjekt biva podvrgnut košmarom besciljnom radu jezika pre nego tehnologija omogući ponovno ujedinjenje prethodno rastočenog tela i uma. Naspram otuđenog iskustva Konvergencije, nazire se svest humanog subjekta o nemogućnosti njegove izolacije i uvek umreženom, međuzavisnom sopstvu. Otuda, preispitujući proces generisanja posthumanog subjekta u procesu upliva mašinskog u humano, De Lilov narativ preispituje i samu ulogu tehnologije, nagoneći na pitanje: ima li mesta promišljanju tehnološki unapređene evolucije ako je tehnologija predodređena da ogoli, rastelovi, izoluje i prestravi, dok kablovima telo održava u životu, ili *Übermensch* već korača kroz vrevu metropole sa kojom je odveć umrežen virtuelnim, neopipljivim i bežičnim nitima?

(Trans)humanistička transcendencija?

Antropocentrična percepcija sveta se uspostavlja kao protivteža transhumanim odveć pulsirajućim čežnjama, navodeći na sumnju u utemeljivačku politiku transhumanizma. Džefri Lokhart, primarni fokalizator romana, sin milijardera dovoljno privilegovanog da za sebe i svoju suprugu obezbedi „večni život“ u vidu krioničke prezervacije tela, svoje ontološko utvrđenje koje preti da bude narušeno suočavanjem sa transcendentalnim iskustvom smrti, iznova potražuje u jeziku. Džefrijevi sagovornici ali i materijalna stvarnost koja ga okružuje otisnuti su tako kao puke pojavnosti koje svoju formu dobijaju isključivo imenovanjem: „ona neće postati stvarna sve dok joj ne nadenem ime“ (De Lilo, 2016, str. 68). Hrana koja dobija ukus tek nakon što mu predoče njene sastojke, ali i Džefova besprekidna potraga za imenima i znakovima otelovljuju veru u reč i jezik „izgrađen na najnaivnijim predrasudama“ (Niče, 1976, str. 387). Jezičke predrasude, ili deridijanski rečeno, naturalizovane opozicije zapadne metafizike, iznova izbijaju na površinu dok se čovek, koji jedini „postoji“ (De Lilo, 2016, str. 190) upinje da konstituiše svoje postojanje u pronicljivom diferenciranju boje kože, nacionalnosti i poreklu.

Transhumana rekonfiguracija ili apsolutno anuliranje porekla, kao i simbioza bespolnih anonimnih tela bude u Džefriju dubinsku anksioznost, navodeći ga ne samo na skepticizam prema tehnološkom napretku koji krionička suspenzija podrazumeva, već i na pokušaj apsolutnog odeljivanja od tehnologije: „želeo sam da plaćam gotovinom, da živim životom u kome je moguće plaćati gotovinom, bez obzira na okolnosti“ (De Lilo, 2016, str. 154).

Iako nam je Derida pokazao da značenje uporno izmiče fiksiranju, Džefri permanentno reanimira iluziju o stabilnosti značenja, održavajući je u životu čak i tamo gde se iluzija manifestuje kao neodrživa. Tražeći značenje reči u rečniku, Džefri zapada u zamku besciljnih pokušaja da potragu dovrši, budući da svaki označitelj otelovljuje bezbroj drugih, čime mu stabilno i fiksirano značenje odveć izmiče. Na taj način Džefri traga za utemeljenjem koje jezik ne nudi, a čak i kada se javi nagoveštaj promišljanja identiteta kao narativne konstrukcije, on iznova dekartovski traži istinu u poretku logike i razuma:

Artis je progovorila o tome kako čovek na veštački način biva ono što jeste. Da li je to nekakav lik, napola fiktivna tvorevina koja će ubrzo biti preobražena, ili redukovana, ili pojačana, tvorevina koja će ubrzo postati čisto biće, zarobljeno u ledu? Nisam želeo da razmišljam o tome. Želeo sam da razmišljam o imenima za tu ženu. (De Lilo, 2016, str. 64)

Anksioznost koja preplavljuje Džefrija dok se postepeno uliva u materijalno okruženje utvrđenja Konvergencije zaboravljajući sopstveno ime, a kojoj izmiče jedino prateći „niz silovitih slika“ (De Lilo, 2016, str. 208) katastrofalnih, gotovo apokaliptičnih snimaka koje izviru iz ekrana, suprotstavlja se očevoj težnji da izmakne sopstvenom poreklu i odeli se od materijalne ograničenosti telesnog.

Džefrijeva identitetska neupotpunjenost, uporište koje mu iznova izmiče jer stabilnih oslonaca nema, iluzorni su, izmiče pred beskrajnou smrću kao paradigmom novog doba čime Džefri odbija da prigrlji novu utemeljivačku politiku koju deklariše kao masovnu iluziju, samoobmanu (De Lilo, 2016, str. 49). Nejtan Ešman otuda u krioničkoj prezervaciji koju Konvergencija nudi s pravom prepoznaje ništa drugo do „besmrtnost u smrti“⁴ (Ashman, 2018, str. 309) budući da subjekti odista imaju privilegiju da prebivaju u tehnološki potpomognutom stanju održavanja u životu, ali tek

⁴ “immortality in death”

nakon što bivaju dobrovoljno eutanazirani. Prezervirani subjekti nakon smrti bivaju podvrgnuti procesu kionizacije, odnosno zamrzavanju unutar kapsule, kako bi u trenutku izranjanja „nov[e] predstav[e] o budućnosti [...] [d]rugačij[e] od svih drugih“ (De Lilo, 2016, str. 34), u trenutku kada tehnologija omogući njihovo oživljavanje „i duh i telo“ (De Lilo, 2016, str. 15) bili „obnovljeni, vraćeni u život“ (De Lilo, 2016, str. 15). Međutim, iako se obećanje o natčoveku i rezurekciji zasniva na premisi da život „više nije prolazan“ (De Lilo, 2016, str. 112), implicirajući da smrt to sada dakako jeste, ono ipak ne prevazilazi granicu pretpostavke o budućnosti, otelovljujući jedino dobrovoljni pristanak na smrt dovoljno imućnih subjekata. Prezervirani subjekti prebivaju u liminalnom bestelesnom prostor-vremenu čije se okončanje ne nazire, omamljeni obećanjem o naziranju trenutka „kada pojedinačna smrt više ne bude neizbežna“ (De Lilo, 2016, str. 66). Ipak, oni istovremeno slepo pristaju na fenomen beskrajne smrti, kojeg od svakodnevnne smrti izvan zdanja Konvergencije diferencira isključivo hladni otkucaj mašine koja obećanje o ponovnom buđenju veštački održava u životu.

Ipak, Ešman zanemaruje činjenicu da krajnji cilj subjekata koji u romanu bivaju dovoljno privilegovani da prebivaju u beskrajnoj smrti ipak nije doseganje stanja besmrtnosti, već se kod Artis javlja žudnja za otkrivanjem „dublji[e] i istinitiji[e] stvarnosti“ (De Lilo, 2016, str. 47), budući da se u prošlosti nakon operacije oka suočila sa neobičnim iskustvom koje ju je navelo na preispitivanje verodostojnosti ljudske percepcije: „Svesna sam da kad nešto vidimo, dobijamo samo deo informacije, osećaj, nagoveštaj onog što bi zaista trebalo videti“ (De Lilo, 2016, str. 45). Ros, pak, kriprezervaciji biva podvrgnut suočen sa nemogućnošću da svoj smrtni život nastavi bez supruge.

Međutim, Rosov sin, Džefri, veštački indukovani život oseća kao pretnju, i klaustrofobično odbija da prihvati „estetiku izdvojenosti i skrovitosti“ (De Lilo, 2016, str. 69) Konvergencije, videvši u njoj isključivo spektakl sablasnih pojava čija monolitna konstrukcija budi gotovo vapeću žudnju za „milijard[ama], svuda po svetu, ljudi[ma] koji čekaju vozove [...] brujanje[m] sveta“ (De Lilo, 2016, str. 122). Naime, prilikom susreta sa plastičnim bespolnim lutkama unutar Konvergencije, Džef najčešće biva prestravljen i napet pred njihovom isprepletanošću i identitetskom neodređenošću.

Džefrijeva potraga za određenjem u kojem svoj identitet teži da afirmiše, ukoliko pratimo Lakana, uvek ostaje u domenu neutažene želje, budući da je osuđen da za njim traga u Simboličkom poretku. Iluzija totaliteta koju je Lakan opisao u tekstu „Stadijum ogledala kao tvoritelj funkcije Ja kakva nam se otkriva u psihoanalitičkom iskustvu“ a koju konstituiše Imaginarni poredak, iznova se potvrđuje u Simboličkom

poretku, koji istovremeno obećava totalitet koji to nikako ne može da bude, budući da je koncipiran na osnovu *imaga*, i da je razlika već upisana u sam identitet subjekta već tokom primarne identifikacije. Tumačeći Lakana, Iglton naglašava tendenciju subjekta da tokom čitavog života konstruiše imaginarne identifikacije sa objektima, čime se konstituise ego kao „narcistički proces koji reafirmiše fiktivni osećaj ujedinjenog sopstva tražeći nešto sa čime može da se identifikuje“ (Eagleton, 1987, str. 143).

Međutim, njegovo upinjanje da definiše, identifikuje i razlikuje koje se uvek završava neuspehom zadobija gotovo komičnu formu, implicirajući određeni vid igre, koja uprkos frustraciji u Džefu budi i zadovoljstvo. „Cipele su kao ljudi, prilagođavaju se situacijama“ (De Lilo, 2016, str. 177), govori Džef dok ritualno prebrojava pojedinosti sadašnjeg trenutka. Inicirajući „igr[e] i trikov[e]“ kojima nastoji da „naruš[i] ... ples transcendentnosti“ (De Lilo, 2016, str. 215) on otpočinje paradoksalnu igru koja ga obuzima radošću ali i uznemiruje. Dok se gotovo groteskno napreže da definiše „osobu [...] ljudsko [...] valjak [...] lojalnost [...] istinu“ (De Lilo, 2016, str. 54, 94), da postane poznavalac književnosti ili usiljeno hramlje kako bi ga sam izveštačeni čin učinio vidljivijim za druge ili pak njega samog (De Lilo, 2016, str. 93), Džef odvažno otpočinje trku, znajući da njen cilj nikako ne može da dosegne. Paradoksalna igra traganja, razaznavanja, razlikovanja otuda postaje izvor egzaltacije u njemu. Svestan da je drugi on, Lakanov izgubljeni fiktivni totalitet, čovek „koji hoda uzdignutih ramena, čista fikcija“ (De Lilo, 2016, str. 24), Džef pristaje na pokušaj da ga iznađe, pronalazeći utehu upravo u samom činu potrage. „Ljudima nas čini ono što ne znamo“ (De Lilo, 2016, str. 118), govori Džef iznalazeći opravdanja za svoju besomučnu igru, dok u identitetskoj potrazi vidi totalitet koji to nikako ne može da bude, ali ipak na iluziju o njemu pristaje. Niče ističe da potragu za istinom pokreće želja, a da čovek koji za njom traga zapravo traga za zadovoljstvom namesto istine, pronalazeći pokretačku snagu i zadovoljstvo u samom činu uverenja u njeno postojanje (De Man, 1978, str. 114).

Iako bezobličan, nestalan i „neuronjen“ (De Lilo, 2016, str. 94), Džef nije spreman da postane Rosov sin, sin čoveka koji utehu u svojevoljnom lutanju ne pronalazi, već odlučuje da odustane od iluzije. Džefova identitetska neupotpunjenost manifestuje se kao prividna posledica nedostatka prisustva očinske figure kroz njegovo odrastanje. Međutim, prilikom njihovog ponovnog ujedinjenja unutar zdanja Konvergencije, i posledičnog saznanja da će se Ros pridružiti svojoj supruzi i pristati na svojevoljnu beskrajnu smrt, Džef gotovo zlovoljno odbija da primi k znanju očevu nameru, naglašavajući: „Nisam spreman da budem tvoj sin“ (De Lilo, 2016, str. 103). Nasuprot Džefu, Ros i Artis defetistički postaju prezasićeni, i u izlaženju „izvan granica svog iskustva“ (De Lilo, 2016, str. 37), istorijske događajnosti o čijim ograničenjima imaju svest, ljudskog iskustva koje „kao da je izazvano greškom“ (De Lilo, 2016, str.

52), nastoje da iznađu izgubljeni totalni identitet koji im uvek već izmiče, budući da je njegova celovitost iluzorna. Preostaje li drugi izlaz iz humanog očaja osim u beskrajnoj smrti, u tehnološkom obećanju novog buđenja, u odustajanju od telesnih ograničenja kako bi se u ogoljenosti iznašla obećana istina? Niče (2000, str. 6) govori da obmana udahnjuje život, život se na obmani zasniva, stoga se Rosovo i Artisino pristajanje na smrt može shvatiti kao nužna konsekvencija bekstva iz humane iluzije o obećanoj celini.

Otuda, ovakav pristanak na suspendovano iskustvo života koje podrazumeva smrt kao neograničeni proces, anuliranjem finitnosti života anulira i njegov početak, što je iskustvo na koje Džef odbija da pristane jer humani subjekt lišava „uzdrhtalih spletova tela, duha i ličnih okolnosti“ (De Lilo, 2016, str. 216), i iluzije slobodne igre koja je uvek omeđena strogim granicama, a na čija ograničena pravila je Džef odavno pristao. Njegova potraga za utemeljenjem se stoga nikada i ne završava, budući da se upravo u nemogućnosti okončanja procesa traganja, u bescilnoj potrazi u Lakanovom Simboličkom poretku očitava jedina nepromenljiva i utemeljena odlika humanog subjekta – jezička igra.

Međutim, uprkos strogom diferenciranju i kategorizaciji koje prate Džefov narativni razvoj, odlikama koje dakako upućuju na ostatke antropocentričnog poimanja sveta, prateći tok Džefovog prebivanja u zdanju Konvergencije mogu se nazreti elementi razvoja trans-korporealne svesti koja je karakteristična za posthumani subjekt. Naime, trans-korporealno poimanje sveta upućuje na svest subjekta o apsolutnoj međusobnoj umreženosti i međuzavisnosti subjekta i bioloških, ekonomskih, tehnoloških, društvenih i političkih sistema, događaja i procesa, koja iako u središte poimanja smešta humani subjekt, istovremeno odražava uverenje u neodvojivost bića od materijalnog sveta koji subjekt „prožima, transformiše, i zajedno sa njim biva transformisan“⁵ (Alaimo, 2018, str. 436). Naspram besprekidne propagande o bespolnim, aistorijskim bićima, koja poput propovedi odzvanja kroz prostorije Konvergencije, Džefova neutaživa žudnja da „izmišlj[a] imena, zapaž[a] akcente, improviz[uje] istorije i nacionalnosti“ (De Lilo, 2016, str. 68) čini se posledicom neodobravanja posthumanističke težnje za jedinstvom i urušavanjem binarizama. Njegova potraga za poreklom, nacionalnošću i imenima u okruženju koje diferencijaciju ne priznaje, upinje se da binarizme oživi, i dalje pokušavajući da čoveka kao neprikosnovenu vladajuću jedinku apsolutno odeli od materijalnog.

⁵ "Which crosses through them, transforms them, and is transformed by them."

Ipak, prilikom boravka u zdanju Konvergencije, materijalnom prostoru koji gotovo da arhitektonski reflektuje ubeđenja začetnika Konvergencije, Džefri doživljava izvantelesno iskustvo kada predočava svoje stapanje sa okruženjem: „kao da polako postajem deo čitavog okruženja [...] video sam sebe kako sedim [...] video sam kapi vode koje je Artis posmatrala“ (De Lilo, 2016, str. 26). Devastirane granice između živog i neživog, ali i aistoričnost i bespolnost prezerviranih subjekata bivaju gotovo simbolično materijalizovani u vidu „goli[h] zidova bez vrata“ (De Lilo, 2016, str. 17) i „ploč[a] koje se stapaju sa predelom“ (De Lilo, 2016, str. 17). Prostor koji već svojom formom poziva na nerazlučivost materijalnog od humanog, na ogoljeno telo neodvojivo od sablasne plastične lutke, nagoni Džefa na identitetsko neodređenje, na iskustvo prilikom kojeg zaboravlja vlastito ime dok se njegovo „biće lagano smanjuje“ (De Lilo, 2016, str. 55). Nakon što Ros odlučuje da bude podvrgnut krioprezervaciji, što posledično Džefa nagoni na povratak u Konvergenciju, Džefova žudnja za diferencijacijom jenjava: „[n]iti sam hteo da je pitam za ime, ili da joj ga izmislim. Bilo je to moje viđenje napretka“ (De Lilo, 2016, str. 222), manifestujući stoga začetak trans-korporealnog poimanja sveta namesto ostataka antropocentrične percepcije.

Po povratku iz zdanja Konvergencije, Džefri govori o uobičajenim događajnostima, poput putovanja avionom, koje „nam govore ko smo mi zapravo“ (De Lilo, 2016, str. 158). Prilikom šetnje ulicama Njujorka sa Emom, dok Džefri pažljivo osluškuje gradski metež, čuje „sisteme iznutra, mrežu povezanih komponenata“, istovremeno svestan da će „tragovi [...] zajedničke svesti, njen otisak, shema, ostati utisnuti“ (De Lilo, 2016, str. 163).

Trans-korporealna svest, iako odbacuje mogućnost rastelovljenog transcendentnog subjekta koju zastupa transhumanističko poimanje, telesno iskustvo ipak ne označava kao izolovano i odvojeno, već je ono „uvek posredovano neprekidnim interakcijama sa drugim humanim i nehumanim telima“ (Weiss, 1999, str. 158).

Sablasna izolacija u tehnološki generisanim mahunama Konvergencije koja Džefa prestravljuje, suprotstavlja se njegovoj uronjenosti u umreženi materijalni svet sastavljen od „lakih droga digitalne tehnologije“ (De Lilo, 2016, str. 53), svet čija se začudno savršena međuzavisnost ogleda u „čudesno preciznoj ravnoteži [...] zaraženog sunca [...] i redov[a] oblakodera“ (De Lilo, 2016, str. 243). Prezervirani subjekti nalikuju jedni na druge, lišeni pojedinosti koje Džefa neizmerno uzbuđuju. Izolovanih mozгова, gotovo nerazaznatljivog pola, ostaju zamrznuti u nepreglednim golišavim kolonama da poput beživotnih statua evociraju zastrašujuću pomisao o „vizionarskoj umetnosti“ (De Lilo, 2016, str. 227).

Ipak, pitanje koje se neizbežno nameće jeste: odvija li se konstrukcija posthumanog subjekta unutar izolovane ekskluzivne tehnotopije namenjene privilegovanim pojedincima, zasnovane na valorizovanju kartezijanske podvojenosti uma i tela, ili je posthumani subjekt odveć prisutan, dok korača zakrčenim metropolama i uživa u obrisima „intimn[ih] dodir[a] zemlje i sunca“, promatrajući vizuelno uobličenu destrukciju opozicije priroda/kultura?

Identitet (post)humanog subjekta

Za razliku od Džefa, u čijem umu „utišana i turobna“ (De Lilo, 2016, str. 12) zdanja Konvergencije bude misli o ogoljenim subjektima lišenim identiteta, Artis i Ros nastoje da se lišavanjem identiteta unutar zdanja oslobode stega humanog života podstaknuti obećanjem dublje stvarnosti.

Prevazilaženjem bioloških ograničenja humanog, uspostavljeni kult nastoji da generiše svest „koja će se stopiti sa okruženjem“ (De Lilo, 2016, str. 61), okruženjem koje je istorijski ogoljeno, izolovano i bezlično. Međutim, iako ove tendencije upućuju na određeni vid transgresije dualizma živo/neživo, zamagljujući razliku između teritorijalnog, fizičkog i humanog, one ipak prevashodno upućuju na monolit i vid stapanja koji posthumanistička teorija odbacuje, valorizujući telesnost subjekta koji ipak ne teži prevazilaženju telesne forme, već upućuje na simbiozu humanog i nehumanog u kojoj se sama konstrukcija subjekta zasniva na raznovrsnosti (Braidotti, 2013, str. 49). Posthumani subjekt otuda prevazilazi razlike dok je istovremeno suštinski diferenciran.

Stapanje sa materijalnim okruženjem koje propagiraju osnivači kulta upućuje na obećanje o ogoljenoj svesti, lišenoj „drugih, [...] prijatelja ili neznanaca ili ljubavnika ili dece ili ulica“ (De Lilo, 2016, str. 64) koja umesto na složenu simbiozu i umreženost sa drugim upućuje na izolaciju od „planetarnog jada“ (De Lilo, 2016, str. 114). Subjeki u mahinama odista upućuju na zavisnost u odnosu humano-materijalno budući da ih mašine održavaju u životu, međutim, odnos nije zasnovan na kompleksnoj međuzavisnoj simbiozi, već na utilitarizmu gde je tehnološko ipak objektivizirano, i implementirano u proces nadgradnje humanog subjekta i njegovog prevazilaženja bioloških ograničenja.

Pitanje koje neizbežno izranja kao nužno jeste, ukoliko je „izolacija cilj“ (De Lilo, 2016, str. 113), da li se transformacija od humanog ka posthumanom subjektu odvija već u stanju krionizacije, dok subjekt biva veštački održavan u životu, ili ga posthumanim možemo nazvati tek nakon što tehnološki razvoj omogući ponovno objedinjenje telesnog i „memorij[e], identitet[a], sopstveno[g] bić[a]“ (De Lilo, 2016,

str. 211)? Transhumanisti začetak posthumanog stanja vide u momentu totalnog prevazilaženja nepoželjnih aspekata ljudskog života, poput starenja, bolesti i smrti (More & Vita-More, 2013, str. 4), što navodi na zaključak da bi krionički prezervirane subjekte trebalo okarakterisati kao pred-posthumane.

Međutim, smrt kao proces kojem se kraj ne nazire upućuje na liminalno stanje koje se opire strogom markiranju, budući da predstavlja iskustvo koje je izvan pojmljivosti humanog subjekta upućuje na prostor u kojem je subjekt lišen identitetskih obeležja koja su mu društveno nametnuta, i koji tokom prezervacije obitava u stanju gde „maska spada i osoba postaje *ti* u svom najsitnijem značenju“ (De Lilo, 2016, str. 64). Beskrajna smrt kao koncept bez vremensko-prostornih koordinata, smrt kao ritual prelaska, iako ne može biti decidno definisana kao prostor koji nastanjuje humani subjekt, budući da upućuje na vid izvanljudskog iskustva, može pružiti početni osnov za analizu kako identiteta humanog, tako i posthumanog subjekta u nastajanju.

Bestelesni lebdeći fragment narativa koji čitaoca upućuje na zamisao o iskustvu „tel[a] žene u mahuni“ (De Lilo, 2016, str. 146) prožet je sekvencama pripovedanim u trećem licu:

Ali jesam li ja ona koja sam bila.

Mislim da jesam neko. Ovde jeste neko i osećam da je u meni ili sa mnom.

Ali gde je to ovde i koliko sam dugo ovde i jesam li ja jedno što je ovde.

Ona zna te reči. Sva je sazdana od reči ali ne zna kako da iz njih izađe da bi postala neko, da bi postala osoba koja zna te reči (De Lilo, 2016, str. 141).

Ukoliko odbacimo mogućnost da je monolog Džefova imaginativna konstrukcija, budući da pred kraj romana priznaje da ne može da odoli iskušenju da zamišlja „unutrašnji monolog, [...] otvoreni prozni iskaz u trećem licu koje je istovremeno i njen glas“ (De Lilo, 2016, str. 241), svedoci smo ogoljene, iščašene svesti, koja se sa obećanim istinskim iskustvom susreće u njegovom najsirovijem obliku – besciljnom jezičkom lutanju koje više ne dozvoljava čak ni izgradnju iluzije o koherentnom identitetu.

Lakan navodi da je „nesvesno, koje govori istinu o istini, strukturirano kao jezik“⁶ (Lacan, 2006, str. 737). Ukoliko nesvesno upućuje na besprekidnu igru označitelja čije značenje ostaje uvek izvan domašaja subjekta, a svest uspešno provizorno dodeljuje značenja, značenje uvek ostaje na nivou aproksimacije (Eagleton, 1987, str. 146). Imaginarni poredak je taj koji subjektu pruža iluziju celovitosti, stoga je posledica subjekta koji je uvek rasut, nikad identičan sa sobom (Eagleton, 1987, str. 164). Iglton dalje, tumačeći Lakana, naglašava iluziju jedinstva koju tvori jezik na primeru upotrebe lične zamenice:

Kad ja kažem: „Ja ću sutra pokositi travnjak“ [...] ova dva „ja“ se u procesu govora i pisanja prividno stapaju u neku vrstu prvobitnog jedinstva, ali je to jedinstvo imaginarno. [...] „Subjekt koji izjavljuje“, to jest stvarna osoba koja govori ili piše, nikad ne može u potpunosti predočiti sebe onim što kazuje. Nema znaka kojim bih, da tako kažem, mogao sumirati čitavo vlastito biće. (Eagleton, 1987, str. 113)

Žena u mahuni govori „sve što jesam je ono što govorim, a to je skoro ništa“ (De Lilo, 2016, str. 144). Otuda subjekt gotovo prestravljeno upućuje na paradoksalni rad jezika. Jezik obećava jedinstvo koje istovremeno ne može biti ostvareno. Prividno ostvaren u jeziku, totalni identitet je ništavan, budući da je značenje uvek van dometa, uvek približno i delimično. Ako znak ne može da sumira „čitavo vlastito biće“ (Eagleton, 1987, str. 113), direktne reprezentacije u jeziku nema, otuda subjekt zaključuje da je identitet koji se nazire „skoro ništa“, jer uvek već predstavlja samo aproksimaciju suštine bića.

Stoga, rastelovljeni subjekt, lišen svake spoljašnjosti ostaje zarobljen u ispraznosti jezika, lebdeći među označiteljima koji nikada ne dobijaju konačno značenje: „Gde je moje telo. Da li znam šta je to. Znam samo tu reč a znam je niotkuda“ (De Lilo, 2016, str. 143).

Neizbežno je pitanje, je li ovaj fragmentarni monolog otelovljena uzaludna potraga za ujedinjenjem identiteta koji je uvek već rascepljen? Više nema provizornog dodeljivanja značenja, reči besciljno leluju u tami, pružajući pogled na istinsku iluziju koju jezik tvori kako bi prividno nadomestio prvobitnu udvojenost koju je Lakan opisao

⁶ “The unconscious, which tells the truth about truth, is structured like a language.”

kao primarnu identifikaciju subjekta. Rad jezika otuda postaje ogoljen, bestelesan, baš kao i subjekt u stanju suspenzije.

„Ona je ostatak, sve što je preostalo od jednog identiteta“ (De Lilo, 2016, str. 144), identiteta koji se prokazuje u svom najogoljenijem obliku – kao isključivo diskurzivno konfigurisan. Međutim, u liminalnom prostoru podvojenosti uma i tela, jezik žene u mahuni lišen je i približne referencijalnosti, u bestelesnoj ispraznoj nigdini ogoljenog identiteta *„reči lebde i prolaze“* (De Lilo, 2016, str. 145), a dva lica koja se međusobno prožimaju ostaju bez mogućnosti ujedinjenja. Žena u mahuni je stoga *„i prvo i treće lice a nema načina da ih spoji“* (De Lilo, 2016, str. 144).

Put do obećane transgresije u besmrtnu „novorođene mašine“ (De Lilo, 2016, str. 211) popločan je zastrašujućim otkrovenjem o simboličkom poreklu identiteta, dok je telesna forma humanog subjekta svedena na „ljudsko telo kao model stvaranja“ (De Lilo, 2016, str. 229), konačno potpuno sjedinjeno sa bezobličnim plastičnim okruženjem, izopšteno iz pseudo-referencijalne iluzije koja njegov identitet tvori, nediferencirano od nagih lutaka ogoljenih lobanja (De Lilo, 2016, str. 121).

Subjektima koji su izopšteni iz istorije, nacionalnosti, porekla, preostaje jedino nada u „blistavo svetle obrise“ (De Lilo, 2016, str. 47) posthumane budućnosti koje bi možda jedino obličje novog rođenja iznedrilo, nada koja u liminalnom prostoru beskrajne smrti pluta kao prazni označitelj, „a to je skoro ništa“.

Zaključak

Pitajući se „u kom trenutku utilitarizam postaje totalitarizam“ (De Lilo, 2016, str. 132) Džef dovodi u sumnju utemeljivačku politiku Konvergencije, izražavajući bojazan da bi elitistički upravljena vizija mogla da figurira kao još jedna centralizovana, hijerarhijski nastrojena hegemonija. Buđenje natčoveka, posthumanog subjekta čija je telesna forma zadobila status umetničkog dela, ostaje da maglovito perpetuiira izvan granica naracije, budeći nelagodu samim svojim tekstualnim odsustvom.

Međutim, iako je vizija usmerena prema budućnosti, ona istovremeno nalikuje odveć poznatoj velikoj naraciji o čoveku kao superiornom elementu hijerarhije, u kojoj subjekti borave po prvi ali i nebrojeni put istovremeno. Njihov posthumani identitet se u večnoj smrti ne konstituiše, već im omogućava upliv u sirovu istinu o slabašnosti humanog identiteta, koji se u izolovanosti mahune, lišen telesne forme i društvenih određenja, prokazuje kao dezorijentisan, nestabilan i ništavan.

Polivalentnost teorija o posthumanom subjektu koja upućuje na raznorodno poimanje koncepta posthumanog subjekta oživljavajući u romanu *Nula K* gotovo da onemogućuje decidno formulisanje posthumanog entiteta. Dok se naracija romana upinje da preispita sam kocept identiteta humanog subjekta, posthumani identitet se, naspram transhumanističkoj viziji o njegovom obitavanju u tehnološkoj utopiji, ipak možda bojažljivo promalja na zadnjem sedištu žutog taksija, dok udiše „varvarsk[u] vrelin[u] i smrad“ (De Lilo, 2016, str. 157) podzemne železnice, zamišljajući „prepun[e] vagon[e] [...] i tela koja se dodiruju“ (De Lilo, 2016, str. 157).

Posthumani subjekt umrežen je otuda, ne kao odsutna, kablovima uvezana statična konstrukcija, već kao komplementarni obrazac, sveprožimajuća struktura u procesu neprekidne transformacije i transfiguracije.

Konkretizacija stapanja mašine i čoveka koja prevazilazi binarne opozicije u sklopu isključivog i odeljenog sistema održava se u životu na temeljima obećanja o nadilazećem čoveku, do čijeg ispunjenja u besciljnoj smrti koju narativ tvori po završetku romana ne dolazi, budući da subjekti po završetku romana i dalje prebivaju unutar mahuna, iščekujući svoje novo rođenje. Stoga, ostaje gorko pitanje o neophodnosti eksplicitnog upliva mašinskog u humano kao preduslovu za generisanje posthumanog dok prebivamo umreženi u sveprožimajući tehnološki obrazac, već neodvojivi od materijalnog. Počiva li nadljudski, posthumani subjekt u bestelesnom izolovanom prostoru ekskluzivne beskrajne smrti dostupne isključivo dovoljno privilegovanim pojedincima? Narativ zataškava odgovor, upravo možda zato što nama nije ni namenjen. Odeljujući ga izvan horizonta smrtnosti, DeLilo nam dopušta da makar još koji tren održavamo u životu iluziju da možda još uvek nismo posthumani, dok se sa „smartfon[om] koji uvek stoji na boku“ (De Lilo, 2016, str. 239) izlažemo pregledanju tela prilikom bezbednosne kontrole na aerodromu, besmopoćni, nagi i (još uvek) smrtni.

Literatura

Alaimo, S. (2018). Trans-corporeality. U: R. Braidotti, M. Hlavajova (ur.), *Posthuman Glossary* (435–437). London: Bloomsbury Academic.

Ashman, N. (2018). “Death Itself Shall Be Deathless”: Transrationalism and Eternal Death in Don DeLillo’s *Zero K*. *Critique: Studies in Contemporary Fiction*, 60 (3), 300–310.

- Bart, R. (1975). *Zadovoljstvo u tekstu*, preveo Jovica Aćin. Niš: Gradina.
- Braidotti, R. (2013). *The Posthuman*. Cambridge: Polity Press.
- Cofer, E. (2018). Owing the end of the world: Zero K and DeLillo's post-postmodern mutation. *Critique: Studies in Contemporary Fiction*, 58 (4), 459–470.
- De Lilo, D. (2016). *Nula K*, preveo Z. Paunović. Beograd: Geopoetika.
- De Man, P. (1978). *Allegories of Reading: Figural Language in Rousseau, Nietzsche, Rilke, and Proust*. New Haven and London: Yale University Press.
- Eagleton, T. (1987). *Književna teorija*, prevela Mia Pervan-Plavec. Zagreb: SNL.
- Enteghar, K. & Guendouzi, A. (2020). A Heideggerian Existential Reading of the Posthuman Treatment of Death in Don DeLillo's Zero K. *Critique: Studies in Contemporary Fiction*, DOI: [10.1080/00111619.2020.1772190](https://doi.org/10.1080/00111619.2020.1772190) [08.08.2020].
- Ferrando, F. (2018). Transhumanism/Posthumanism. U: R. Braidotti, M. Hlavajova (ur.), *Posthuman Glossary* (438–440). London: Bloomsbury Academic.
- Ferrando, F. (2019). *Philosophical Posthumanism*. London: Bloomsbury Academic.
- Hayles, K. (1999). *How We Became Posthuman: Virtual Bodies in Cybernetics, Literature, and Informatics*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Hayles, K. (2010). Wrestling with Transhumanism. U: G. R. Hansell, W. Grassie (ur.), *Transhumanism and its Critics* (215–227). Philadelphia: Metanexus Institute.
- Lacan, J. (2006). *Écrits*, translated by Bruce Fink, London: W. W. Norton & Company.
- More, M. & Vita-More N. (2013). *The Transhumanist Reader*. Oxford: Wiley-Blackwell.
- Niče, F. (1976). *Volja za moć*, preveo Dušan Stojanović. Beograd: Prosveta.
- Nietzsche, F. (2009). *On the Genealogy of Morals A Polemical Tract*, translated by Ian Johnston. Arlington: Richer Resources Publications.
- Weiss, G. (1999). *Body Images: Embodiment as Intercorporeality*. New York: Routledge.

Živković, M. (2012). 'To a New World of Gods and Monsters'. Posthumanizam-kritičko-teorijski pravac za novi milenijum“. U: *Nauka i savremeni univerzitet* 2 (34–46). Niš: Filozofski fakultet.

Živković, M. (2015). Postmoderni Prometej: (Anti)humanistički koreni transhumanizma. *Filolog*, 10, 215–225.

Nataša M. Milojević

***I AM SOMEONE WHO'S SUPPOSED TO BE ME: THE IDENTITY OF A
(POST)HUMAN SUBJECT IN DON DELILLO'S ZERO K***

Abstract: The isolated space which the protagonists of Don DeLillo's novel *Zero K* inhabit proves to be a site where the (re)configuration of human evolution takes place, therefore providing the grounds for the analysis of the concepts of both human and posthuman subject. The analysis of the novel in reference to the posthuman theories, which prove to be as divergent and multiple as the posthuman subject itself, serves to examine the essence of the posthuman subject's identity formation, given that the plot portrays two different conceptions of the modern human subject. The examination of the relevance of technology in the interaction between humans and machines serves to corroborate the claim that the technologically generated isolation of cryonically suspended subjects does not necessarily imply the birth of a posthuman subject. Given that its roots can be traced within the Cartesian tradition, the transhumanist vision portrayed in the novel reconstructs the hierarchically structured framework. The posthuman thought, therefore, emerges out of the interconnected, unremitting game generated by the never-ending quest for the image of a unified self. The aforementioned posthuman thought, however, does not arise from the amalgamation of the material world and a genderless, bodiless, numb statue, but it emanates as a blend of materiality and a dynamic, intertwined, embodied consciousness.

Keywords: posthumanism, transhumanism, identity, Don DeLillo, *Zero K*.

Datum prijema: 15.06.2020.

Datum ispravki: 24.08.2020.

Datum odobrenja: 14.09.2020.